

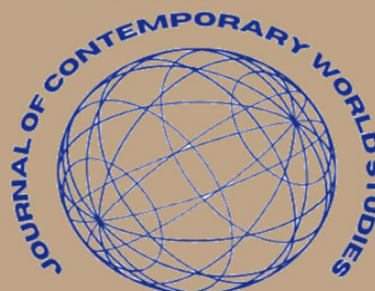
ISSN:
3030-3311

Volume|3 Issue|4 April 2025

JCWS

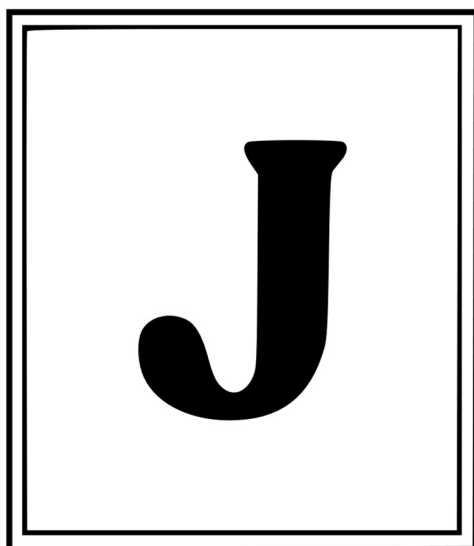
Journal of Contemporary
World Studies

2023

<https://bestjournalup.com/index.php/jcws>

VOLUME | 3 ISSUE | 4 | APRIL | 2025

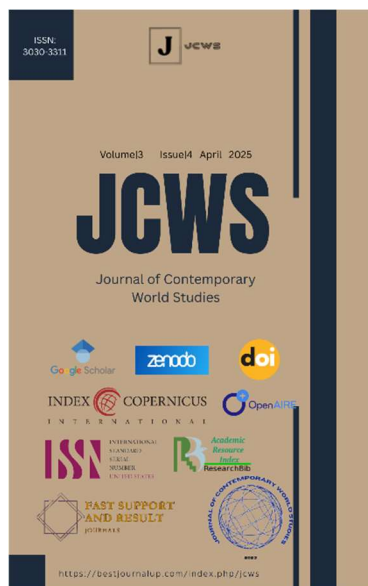

JCWS

YOSH OILALARDA OILAVIY NIZOLARNING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Ergasheva Moxina Narzulla qizi

Mirzo Ulugʻbek nomidagi Oʻzbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali

ANNOTATION:

Mazkur maqolada yosh oilalarda uchraydigan nizolarning sabablari, kechish dinamikasi va ularni boshqarishdagi ijtimoiy-psixologik omillar tahlil qilingan. Tadqiqot oilaviy muhit, shaxslararo kommunikatsiya, ijtimoiy qoʻllab-quvvatlash va konfliktni hal qilish strategiyalari oʻrtasidagi bogʻliqlikni aniqlashga qaratilgan. Tadqiqot natijalari yosh oilalarda nizolar koʻpincha kommunikatsiya buzilishi, rol ziddiyatlari va hissiy yetishmovchilik sababli yuzaga kelishini koʻrsatdi. Maqolada ushbu nizolarni kamaytirishga qaratilgan amaliy takliflar ham keltirilgan.

KEYWORDS:

yosh oilalar, oilaviy nizolar, shaxslararo munosabatlar, kommunikatsiya, psixologik moslashuv, konfliktlarni boshqarish.

Accepted Date:

April 30, 2025,

Published Date:

May 10, 2025

Journal Website:

<https://bestjournalup.com/index.php/jcws/issue/view/jcws4>

License

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

Kirish

Bugungi kunda yosh oilalarning barqaror faoliyati jamiyat taraqqiyoti uchun muhim omil hisoblanadi. Afsuski, oila tuzilgan dastlabki yillarda turli nizolar, tushunmovchiliklar va ziddiyatlar ko'p uchraydi. Ularning aksariyati ijtimoiy-psixologik omillar, shaxslararo munosabatlar sifati, kommunikatsiya madaniyati va hissiy yetuklik bilan bevosita bog'liq. Mazkur maqola ushbu muammolarni aniqlash va tahlil qilishga, shuningdek, yosh oilalarda sog'lom oilaviy muhitni shakllantirish yo'llarini taklif qilishga qaratilgan.

Oila shaxsni ijtimoiylashtirish, madaniy, etnik va axloqiy qadriyatlarni tarixiy ravishda uzatishning eng muhim vositalaridan biridir. Oilaviy hayot inson uchun muhim ahamiyatga ega va oilaviy hayotning farovonligi uning qanday rivojlanishiga, unda qanday rol o'ynashiga va har bir turmush o'rtog'i uchun ular qanday hal qilinishiga bog'liq. Oilaviy hayot dinamikasining qanday kechishi insonning o'ziga, har bir turmush o'rtog'ining o'zini boshqarish, taslim bo'lish va murosaga kelish qobiliyatiga bog'liq. Bular tug'ma qobiliyatlar emas, ular insonning o'z ustida mehnati va ta'lim olishi natijasida erishiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

Oilaviy nizolar psixologik adabiyotlarda turli jihatlar bilan o'rganilgan. Xususan:

- K. Levin [1] va T. Parsons [2] oila ichidagi rollar va ijtimoiy kutishlarning o'zaro mos kelmasligi nizolar kelib chiqishiga sabab bo'lishini ta'kidlaydi.
- C. Rogers [3] va E. Fromm [4] kabi insonparvar psixologlar oila a'zolari o'rtasidagi empatiya, tinglash va shaxsiy erkinlik muhimligini urg'ulashadi.
- Mahalliy tadqiqotchilardan Yoqubova G. (2018) [5] va S. Tursunov (2021) [6] yosh oilalarda ro'y berayotgan nizolarni asosan iqtisodiy qiyinchiliklar,

aloqalarning yetarli emasligi va tashqi aralashuvlar bilan bog'lashadi.

Adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, nizolar ko'p hollarda noto'g'ri kommunikatsiya va emotsional nazorat yetishmovchiligi oqibatida kuchayadi.

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ayniqsa, yosh oilalar uchun nizosiz oilalar deyarli yo'q. Inson hatto o'zi bilan ham doimiy ziddiyatda. Turli oilalarda nizolar tabiati va chastotasi, eng muhimi, turmush o'rtoqlarning ularni hal qilish qobiliyati, ziddiyatli vaziyatda o'zini tutish madaniyatida sezilarli darajada farqlanadi. Nikohga moslashish davrida turmush o'rtoqlarning nikoh va oila haqidagi umumiy g'oyalari shakllanadi. Yosh oiladagi nizo aynan yosh turmush o'rtoqlarning bir-biriga qarama-qarshi bo'lgan oilaviy hayot haqidagi g'oyalari tufayli yuzaga keladi. L.B.Shnaydarning so'zlariga ko'ra, keng ma'noda turmush o'rtoqlar o'rtasidagi nizoli munosabatlar muayyan mavzu yoki vaziyatga nisbatan maqsadlar, qarashlar, ideallar, g'oyalar va boshqalardagi qarama-qarshilikdan kelib chiqadi [7].

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot maqsadi: Yosh oilalarda uchraydigan nizolarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini aniqlash va ularni yumshatish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqot obyekti: Nikohdan keyingi 1–5 yil ichida yashayotgan yosh oilalar.

Tadqiqot metodlari:

- Konfliktni hal qilish uslublari testi (T. Tomas)
 - Oila ichidagi kommunikatsiya darajasini aniqlash testi
 - O'zaro hurmat va emotsional qo'llab-quvvatlash so'rovlari
 - Suhbat va kuzatuv metodlari
 - Korelyatsion tahlil (Pearson r)
- Ishtirokchilar: Jizzax shahridagi 60 ta yosh oila (120 ishtirokchi – er va xotin)

Tahlil va natijalar

Oilaviy nizo - bu o'zaro ta'sirning turli darajalarini qamrab oluvchi murakkab hodisa. Uning kelib chiqishi va yo'nalishi er-xotinlar o'rtasidagi munosabatlar darajasida, ularning xatti-harakatlarida ma'lum vaqt davomida amalga oshirilmagan sodir bo'lishi mumkin. Juftliklar o'rtasidagi munosabatlarning keskinlashishi konflikt ularning muloqot doirasiga kirib borishiga va nizoning og'zaki va og'zaki bo'lmagan xatti-harakatlarining turli shakllarida namoyon bo'lishiga yordam beradi. Konfliktning xulq-atvor darajasiga o'tishi uning kuchayishi va yashirin bosqichdan ochiq bosqichga rivojlanishini ko'rsatadi. Oilada nizolarning ma'lum signallari yoki belgilari mavjud: inqirozli vaziyatlar (shartlar), keskinlik, tushunmovchiliklar, hodisalar, noqulaylik kabi. Oiladagi nizolarning eng keng tarqalgan sabablaridan biri er-xotinlardan birining yoki ikkalasining egoistligidir. Egoist birinchi navbatda o'z ehtiyojlari haqida o'ylaydi, o'zi haqida qayg'uradi va yaqinlarining ehtiyojlari va manfaatlarini hisobga olmaydi. Oiladagi egoizm baxtli nikohning asosiy dushmanidir. Umuman olganda, egoistlikdan ko'ra dahshatli illat yo'q, u afzalliklarni kamchiliklarga aylantiradi. Hatto egoistning qobiliyatlari va ongi ham bitta maqsadga bo'ysunadi - karerizm, o'zini o'zi hayratga solish va xatolarini oqlash. Turmush o'rtoqlardan birining egoistligi ikkalasini ham baxtsiz qiladi [8].

Oila a'zolari o'rtasidagi nizolar har doim ham amalga oshirilmaydi. Oilaviy o'zaro munosabatlar ishtirokchilarining nizolardan xabardorligi quyidagi turlarga bo'linadi: adekvat (kelishmovchiliklarning haqiqiy idrokiga mos); adekvat emas (sheriklar ziddiyatli vaziyatni buzilgan deb bilishadi); noto'g'ri (mojarolarning o'zaro ta'siri o'zini va oiladagi sherigini noto'g'ri baholash asosida yuzaga keladi). Oilalardagi odatiy va eng muhim nikoh nizosi an'anaviy erkaklar hukmronligi va uning haqiqiy

asoslari o'rtasidagi ziddiyat, oilada hokimiyat uchun kurashdir. Bu omil turmush o'rtoqlar o'rtasidagi kelishmovchilik omillari orasida muhim o'rin tutadi. Harbiy oilalari o'rtasida o'tkazilgan bir qator tadqiqotlarga ko'ra, erkak turmush o'rtoqlarning 52% dan ortig'i ongsiz gender identifikatoriga ega, bu esa nizoning rivojlanishi uchun haqiqiy zamin yaratadi [9].

Turmush o'rtoqlar, ayniqsa yoshlar, odatda, har qanday bahsli vaziyatni dramatiklashtiradi va bunday vaziyatdan chiqishning yagona yo'li ajralishdir, deb hisoblaydi. Ko'p hollarda ajralish yaxshilikdan ko'ra yomonroqdir. Aksariyat hollarda ajralish yoshlarning oilaviy hayotning murakkab muammolarini hal qila olmasligi sababli keladi. Boshqa barcha sabablar, garchi ular ba'zan birinchi o'ringa qo'yilgan bo'lsa-da, ular bilan birga keladi: kvartiraning yo'qligi, moliyaviy qiyinchiliklar, uzoq muddatli majburiy ajralish, uchinchi shaxslarning (birinchi navbatda, yosh turmush o'rtoqlarning otionalari) salbiy ta'siri va hokazo. Garchi, aslida, asosiy sabablarning ta'siri to'liq namoyon bo'lsa, hamroh bo'lgan holatlar harakat qila boshlaydi. Hozirgi vaqtda yosh turmush o'rtoqlar har qanday nizolarni, shu jumladan dastlab yengib o'tilishi mumkin bo'lgan nizolarni hal qilishning bir usuli sifatida ko'pincha keraksiz ravishda ajralishga murojaat qilishadi. Oilaning buzilishiga bunday "oson" munosabat ajralish allaqachon odatiy holga aylanganligi bilan bog'liq. Nikoh paytida, agar turmush o'rtoqlardan kamida bittasi birgalikdagi hayotidan qoniqmasa, ajralish niyati aniqlashadi. Bunday munosabat ajralishga undashi bilan tavsiflanadi [10].

Ajralishning asosiy sabablari: xarakterlarning mos kelmasligi, o'z manfaatlarini boshqasining irodasiga bo'ysundirishga qodir emasligi va istamasligi, bir turmush o'rtog'ining boshqasiga e'tibor bermasligi va boshqalar.

So'nggi paytlarda ko'proq ajralishlar sababi er-xotinlardan birining spirtli ichimliklarga qaramligi, xiyonat tufayli, sevgi tuyg'usining yo'qolishi bilan bog'liq. Ikkala holatda ham nikohni buzish yoki yo'q qilish to'g'risida qaror qabul qilish juda qiyin [11].

Tadqiqot natijalari quyidagilarni ko'rsatdi:

- 45% ishtirokchilar o'z oilasida tez-tez nizolar bo'lishini bildirgan.
- Nizolarning 60% holatida sabab sifatida noto'g'ri yoki sust kommunikatsiya ko'rsatilgan.
- Tomas testi natijalariga ko'ra, erkaklar ko'proq raqobat va majburlash, ayollar esa murosa va muammoga yo'naltirilgan hal qilish strategiyalarini tanlaydi.
- Korelyatsion tahlil natijasida, oila ichidagi ochiq kommunikatsiya darajasi va konflikt chastotasi o'rtasida salbiy bog'liqlik aniqlangan ($r = -0.62$; $p < 0.01$).

Xulosa va takliflar

Nizolar turmush o'rtoqlarning o'z roli funksiyalarini bajara olmasligi yoki undan qochish bilan bog'liq holda yuzaga keladi. Baxtli hayot uchun har bir turmush o'rtog'i o'z foydalarining bir qismini qurbon qilishi va vaqtining muhim qismini oilaviy o'choqni shakllantirish va saqlashga sarflashi kerak. Oilaviy hayotning dastlabki davrida umumiy ehtiyojlar, qiziqishlar, odatlar, didlar va qarashlarning shakllanishi uchun qiyin davr boshlanadi. Har bir er-xotin kundalik oilaviy hayot sinoviga dosh bera olmaydi. Nikohning mustahkamligi ko'p jihatdan yosh turmush o'rtoqlar o'zlarining ijtimoiy birligini shakllantirish jarayonida qanday qilib moslasha olishlari, yangi rollarni o'zlashtira olishlari, o'zaro tushunish va hurmat muhitini yaratishlariga bog'liq. Qarama-qarshiliklarning ba'zilar turmush o'rtoqlarning o'zgaruvchan turmush sharoitlariga moslasha olmasligi yoki xohlamasligi bilan, ba'zilar esa bunday

moslashish uchun obyektiv imkoniyatlarning yo'qligi bilan bog'liq.

Yosh oilalarda nizolar ko'pincha shaxslararo muloqotning yetarli emasligi, emotsional yetuklikning pastligi va ro'l kutishlarining nomuvofiqligi sababli yuzaga keladi. Kommunikatsiya madaniyati yuqori bo'lgan oilalarda nizolar kamroq va yengilroq kechadi.

Takliflar:

- Maktab va oliy ta'lim bosqichida yoshlarni oila hayotiga psixologik tayyorlash dasturlarini yo'lga qo'yish.
- Yosh oilalarga mo'ljallangan psixologik trening va maslahat markazlarini ko'paytirish.
- Oila a'zolari o'rtasidagi kommunikatsiya va empatiya ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan dasturlar ishlab chiqish.
- OAV orqali sog'lom oilaviy munosabatlar madaniyatini targ'ib qilish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Levin K. (1947). *Field Theory in Social Science*. New York: Harper.
2. Parsons T. (1955). *The American Family: Its Relations to Personality and the Social Structure*.
3. Rogers C. (1961). *On Becoming a Person*. Boston: Houghton Mifflin.
4. Fromm E. (1956). *The Art of Loving*. New York: Harper & Row.
5. Yoqubova G. (2018). *Oilaviy nizolar psixologiyasi*. Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi.
6. Tursunov S. (2021). *Yosh oilalarning psixologik iqlimi va ijtimoiy muhit*. Toshkent: Fan va texnologiya.
7. Дружинин В.Н. Психология семьи. - М.:КСП, 3-е изд. 2008. - 276 с.
8. Зунг Н.Т. Роль социально-психологических факторов в стабилизации молодой семьи // Психологический журнал. - 2007. Т.13. - №6. - 90- 92 с.

9. Мильшин А.О. Семья и семейные отношения. Цивилизационный взгляд /А.О. Мильшин. - Брянск: Ладомир, 2009. - 128 с.
10. Обозов Н.Н., Обозова А.Н. Диагностика супружеских затруднений // Психологический журнал. - 2008. Т.3, № 2, С.147-151.
11. Райгородский Д.Я. Диагностика семьи. Методики и тесты. Учебное пособие по психологии семейных отношений / под ред. Д.Я. Райгородского. – Самара: Издательский дом Бахрах-М, 2007. – 736 с.